

NATUURKUNDIG BEKEKEN of de noodzaak van verhalen

Natuurkundig bekeken is het allemaal niet zo ingewikkeld. Is de vrije wil hoogstens een chemische reactie als gevolg van iets dat zich geheel buiten het lichaam voordoet. Is verliefdheid het gevolg van een boost dopamine uit de onderste regionen van de hersenen, die uiteindelijk verslavend werkt. Vaderschap blijkt het gevolg van de aanmaak van prolactine die de hormonen zo beïnvloeden dat verzorgend gedrag de boventoon gaat voeren. Als je dat ook nog combineert met het dalen van bloedspiegels van het mannelijke geslachtshormoon testosteron, is het vaderschap compleet. Niets aan te doen, het is zoals het is. En we leggen ons er massaal bij neer, en reageren chemisch op wat zich buiten ons voordoet.

In *Dorp aan de rivier* beschrijft Antoon Coolen een scène die 40 jaar later nog niets aan actualiteit heeft ingeboet. Pale Pie, een van de hoofdpersonen in het boek, zegt alles te durven. Hij zweert dat hij de doek van het hoofd van Mammeke durft weg te trekken. Mammeke is een vrouw die een doek over haar hoofd draagt, omdat haar gezicht voor een groot deel is aangetast door een ziekte. Pale Pie doet dat inderdaad, maar zijn daad blijft niet ongestraft. De zonen van Mammeke splijten zijn schedel met een bijl. Pale Pie ligt nog ruim een week buiten bewustzijn en met opengespleten schedel in zijn huis. Je kunt er zo naar binnen kijken en de hersenen zien liggen.

Still uit: *Dorp aan de rivier*, regie: Fons Rademakers, 1958

Dat is precies wat dokter VanTaeke, die in allerijl geroepen is, ook doet. Veel meer valt er ook niet aan te redden. Aan het sterfbed van de gewonde blijkt de arts een amateur-neuroloog met een praktische inslag. Hij wijst Cis den Dove, die hem gezelschap houdt, in de openstaande hersenpan de windselen aan waaruit de hersenen zijn opgebouwd. Hij vertelt er al wijzend bij dat iedere plek in die grijze kronkelingen verantwoordelijk is voor een bepaalde functie. Als je zo'n plek stimuleert, zet je de bijbehorende functie in werking. Het komt heel precies waar je die stimulans toedient, om het gewenste effect te bereiken. Zijn metgezel gaapt hem vol ongeloof aan, waardoor de arts zich uitgedaagd voelt om zijn theorie aan die ongelovige te demonstreren en een speld uit zijn tas haalt. Hij prikt met de speld in een deel van de hersenen, en opeens gaat er een been van de bewusteloze Pie omhoog. Vervolgens herhaalt Van Taeke dat met de rechter- en linkerarm en andere lichaamsdelen.

Royal de Luxe, Kleine Reuzin in Antwerpen, 21 augustus 2010

Het heeft iets weg van het werk van de mecaniciens van Royal de Luxe. Een spektakelgroep die haar werkplaatsen heeft in Nantes en van daaruit sinds 1979 overal op de wereld performances geeft met reusachtige marionetten. Om deze reuzen te besturen zijn verschillende 'bestuurders' nodig die verspreid over de poppen 'aan de touwtjes trekken'. Door gezamenlijk, op de afgesproken wijze, het besturingssysteem te bedienen, beweegt het gevaarte zich voort. Het doet denken aan de optochten

die Jean Tinguely met zijn machines organiseerde in de straten van Parijs. Alles piepte en kraakte als zijn medewerkers op de pedalen gingen staan om de voertuigen voort te bewegen. Door het onverwachte moment van de acties raakte het verkeer in Parijs totaal ontregelt. Wat zeker ook onderdeel uitmaakte van het doel van de acties. Als de reuzen van Royal de Luxe door Antwerpen trekken, piept en kraakt er niets en draagt de verkeerspolitie er zorg voor dat de tocht gladjes verloopt. Dokter Van Taeke zou daar alleen van kunnen dromen.

Jean Tinguely, Parade Parijs 1960, uit: Janet de Goede e.a., Jean Tinguely, Alles beweegt, Bussum/Rotterdam, 2007

De zaak lijkt dus toch bestuurbaar. Niet iedereen legt zich zo maar bij de gang der dingen neer. Je kunt het ook omkeren. Het besturingssysteem blijkt ook te beïnvloeden. Bij Royal de Luxe en Jean Tinguely is dat nog een spel, maar voor Tita de la Garza in de film *Rode rozen en Tortillas* is het geen spel maar levensbepalende ernst. De enige mogelijkheid om haar geliefde Pedro, die is uitgehuwelijkt aan haar oudere zus, te bereiken, is via de gerechten die zij klaarmaakt. Die gerechten blijken een emotioneel besturingssysteem dat het gemoed van iedereen die er van eet, aanstuurt. Als zij haar liefdestranen in het beslag van de taart voor het huwelijk van haar zus en haar geliefde Pedro laat vallen, en als de bruiloftsgasten daar de volgende dag van eten, daalt er een nauwelijks hanteerbaar gevoel van weemoed en zacht verdriet over het gezelschap neer. Dat is nog eens besturen.

Still uit *Rode rozen en tortilla's*, regie: Alfonso Arau, 1992

Dat is toch wat we uiteindelijk liefste willen: besturen; de zaak onder controle hebben. Of dat nu met een speld, met chemische processen, met machines van sloopijzer of met delicate gerechten gebeurt, maakt niet uit. Als we het maar begrijpen, als we maar een verhaal hebben. Lang hebben we gedacht dat er ergens, ooit een verhaal verteld zou kunnen worden dat al het onbegrijpelijke zou verklaren. We hebben er eeuwen naar gezocht. Soms dachten we dat we er dicht bij waren. Dan waren we zo overtuigd van ons verhaal, dat we er zelfs een oorlog voor over hadden om het gelijk te tonen. Iedereen die niet zag dat we eindelijk de waarheid hadden gevonden en tegen het verhaal in ging, werd zonder commentaar een kopje kleiner gemaakt. Wat dan jaren later weer lachwekkend leek en naïef, omdat we dan weer in een ander verhaal geloofden.

De ingrediënten van onze betekenisverhalen veranderen voortdurend, maar het zoeken naar het allesomvattende verhaal gaat door: De vorm verandert misschien, waardoor het steeds weer om andere betekenissen lijkt te gaan. Maar het streven blijft gelijk: we willen greep krijgen op een wereld die in principe onbegrijpelijk is. Een betekenisloze wereld die we om ons heen ervaren, maar waar we tegelijkertijd deel van uitmaken. Een lastige positie die alleen draaglijk is als we die kunnen vatten in verhalen. Er zit niets anders op dan verhalen vertellen.

Onze geschiedenis is de optelsom van dergelijke verhalen en de gevolgen die het vertellen van die verhalen hadden voor het leven van alledag. We zijn nog niet zo veel opgeschoten als je het zo bekijkt. De vorm verandert misschien, maar het verhaal blijft nodig.